

3. Горащук В. Культура здоров'я школярів – новий напрямок формування молодого покоління / В. Горащук // Здоров'я та фізична культура (Шкільний світ). – 2007. – № 26. – С. 1–4.
4. Державна програма розвитку фізичної культури і спорту в Україні. – К., 1994.
5. Закон України “Про фізичну культуру і спорт”. – К. : 1993.
6. Закопайло С. Компоненти здорового способу життя старшокласників / С. Закопайло // Фізичне виховання у школі. – 2001. – № 3. – С. 52–53; 2002. – № 1. – С. 54–55.
7. Комплексна програма фізичного виховання учнів 1–11 класів загальноосвітньої школи. – М. : Освіта, 1985. – 46 с.
8. Концепція фізичного виховання в системі освіти України // Фізичне виховання в школі. – 1998. – № 2. – С. 2–8.
9. Малишева К. Формування навичок здорового способу життя в учнів середньої школи / К. Малишева // Здоров'я та фізична культура (Шкільний світ). – 2006. – № 25. – С. 7.
10. Національна доктрина розвитку освіти // Фізичне виховання в школі. – 2002. – № 4. – С. 6–7.
11. Основи здоров'я і фізична культура : програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1–11 кл. // Фізичне виховання в школі. – 2002. – № 1. – С. 14–42.
12. Фізична культура : програма середньої загальноосвітньої школи. – К. : Радянська школа, 1979. – 95 с.

КУЧЕРЕНКО Н.В.

ФОРМИ Й МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНИХ МОВ ВНЗ

У сучасній педагогічній освіті у зв'язку з тенденціями, які намітилися з метою подальшого розвитку національної системи освіти України, її глобалізації, гуманізації та інтеграції в європейський і світовий освітній простір, гостро постало питання розв'язання завдань професійної підготовки викладачів іноземних мов у вищому навчальному закладі. У зв'язку з наближенням університетської освіти до європейського рівня постала необхідність у висококваліфікованих майбутніх спеціалістах мовної компетенції, викладачах нової генерації. Як виявилось, сучасна система професійної підготовки педагога зорієнтована тільки на вчителя середнього навчального закладу, тоді як система підготовки викладача ВНЗ не розроблена. Сьогодні ця проблема вирішується в умовах аспірантури та магістратури.

Відтак, проблеми, пов'язані з професійною підготовкою викладачів іноземних мов у ВНЗ, набувають актуальності. Аналіз проблеми професійно-педагогічної підготовки викладача іноземних мов ВНЗ дає підґрунтя стверджувати, що у сфері підготовки науково-педагогічних працівників ВНЗ виникає ряд суперечностей. По-перше, на вітчизняному ринку праці існує потреба у висококваліфікованих педагогах, але відсутня сама система їх підготовки, а саме: немає висококваліфікованих викладачів, які б готували студентів-педагогів. Викладачів шкіл готують технікуми, коледжі тощо, а викладачами в вузах працюють студенти-магістри, аспіранти та науково-педагогічні працівники, але ж вони не мають спеціальної педагогічної підготовки. По-друге, під час навчання студентам не вводяться такі курси, як: спеціалізація, культурна підготовка, професійно-комунікативні якості викладача тощо. Але ж саме на таких засадах формується особистість викладача. А отже, на практичному рівні ступеневої освіти проблема фахової психолого-педагогічної та наукової підготовки викладачів іноземних мов ВНЗ у контексті спеціальної підготовки на сьогодні залишається більшою мірою не вирішеною.

Мета статті – розглянути форми й методи формування професійно-педагогічних якостей майбутнього викладача іноземних мов ВНЗ.

Навчання іноземної мови як майбутньої професійно-педагогічної діяльності характеризується двоплановістю. Тобто, по-перше, майбутній викладач-філолог має володіти іноземними мовами на досить високому рівні для подальшого вільного практичного застосування мови як засобу іншомовної комунікації. По-друге, під час навчання у ВНЗ студент має набути педагогічних знань, вмінь та навичок, сформувати систему професійних якостей, які допоможуть йому в подальшому професійному становленні й ефективній реалізації викладацької діяльності.

У зв'язку із цим першочергового значення набуває зміст педагогічного процесу, а точніше зміст навчальних програм факультету іноземних мов для магістратури, головною метою якої є формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх викладачів. Зважаючи на специфіку спеціальності викладача іноземних мов, особливу увагу при організації навчального процесу слід приділяти дисциплінам культурологічного та лінгвістичного, а також безпосередньо педагогічного й психологічного характеру. Загальнопедагогічна підготовка студентів відіграє важливу роль у системі підготовки майбутніх викладачів іноземних мов. Дисципліни психолого-педагогічного циклу надають майбутньому викладачеві знання наукової теорії та методики виховання, які розкривають конкретні завдання освітньо-виховного процесу, принципи й зміст навчання іноземних мов, шляхи формування особистості студента з урахуванням закономірностей його фізіологічного та психологічного розвитку. Становленню системи професійно-педагогічної діяльності викладача іноземних мов сприяють теоретичні знання про цілі, форми, методи навчально-виховного процесу у вищій школі. Загальнопедагогічна підготовка у вищому навчальному закладі виконує важливі соціально-професіональні функції, які забезпечують формування в майбутніх викладачів іноземних мов системи загальнопедагогічних знань та вмінь, розвиток педагогічного мислення, формування професійно-педагогічних якостей особистості викладача. На думку О.А. Абдуліної, загальнопедагогічна підготовка у ВНЗ є ядром професійної підготовки майбутнього викладача іноземних мов; системоутворювальним елементом, який об'єднує в єдине ціле складові компоненти професійної підготовки; визначає професійно-педагогічну спрямованість усього навчально-виховного процесу, орієнтацію її на формування всебічно розвинутої особистості викладача ВНЗ [1].

Відомо, що важливою формою освітньо-професійної підготовки педагогів є науково-педагогічна практика, яка розглядається як невід'ємна частина навчально-виховного процесу й забезпечує безперервність та поступовість формування професійно-педагогічних якостей майбутніх викладачів у процесі їх професійного становлення. Під час педагогічної практики студенти виконують функції викладача іноземних мов ВНЗ. Основними завданнями практикантів-магістрів є:

- актуалізувати та систематизувати опорні знання студентів з психолого-педагогічних дисциплін;
- систематично застосовувати знання, вміння, навички, набуті в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін;
- формувати готовність студентів до навчально-виховної діяльності у вищому навчальному закладі;
- оволодіти знаннями та вміннями системно-структурного аналізу практичної педагогічної діяльності викладача іноземних мов ВНЗ;

- оволодіти новими сучасними інформаційними технологіями навчання іноземних мов;
- забезпечити єдність навчального, практичного та наукового компонентів у професійній підготовці майбутніх викладачів іноземних мов;
- формувати установку на розвиток творчого підходу до педагогічної діяльності викладача іноземних мов;
- формувати особистісний професійний стиль викладача іноземних мов;
- розвивати бажання самовдосконалення, самоосвіти, саморозвитку майбутніх викладачів іноземних мов;
- формувати професійну компетентність майбутніх викладачів іноземних мов (професійно-особистісна спрямованість, мобільність знань, відповідність теоретичних знань практичним умінням, доцільність вибору педагогічних методів роботи зі студентами, формування мотивів та професійних інтересів у студентів тощо);
- розвивати любов до дітей та педагогічної діяльності;
- розвивати вміння й навички роботи з фаховою, науковою та методичною літературою;
- брати участь у науково-практичних семінарах, конференціях, симпозіумах тощо;
- вміти складати методичні посібники тощо [3; 4].

Як вказують науковці, якості формуються на практиці, за допомогою доцільно дібраних способів діяльності, тому провідними чинниками їх розвитку є організація та зміст навчально-виховного процесу, управління навчальною діяльністю студентів.

У комплексі поставлених завдань професійної підготовки майбутніх викладачів ІМ важливим є підвищення системної професійної спрямованості підготовки фахівців, головна мета якої полягає у формуванні в майбутніх викладачів-мовників ВНЗ комплексу професійно-педагогічних якостей. Погоджуємося з думкою вчених (Є.М. Розенбаум, О.Є. Самойлов, О.Б. Бігич), що професійно-педагогічної досконалості можна досягти тільки впровадженням у педагогічний процес п'яти концентрів навчальних дисциплін суспільно-політичного (перший концентр), психолого-педагогічного (другий та третій концентр), методичного (четвертий концентр) та лінгвістичного спрямування (п'ятий концентр) [2, с. 72–80].

За словами науковців, згадані цикли дисциплін мають першочергове значення для ефективної професійної підготовки викладача-педагога. На їхню думку, приділення більшої уваги професіоналізації першого концентру (дисциплін суспільно-політичного напрямку) впливає на формування в майбутніх викладачів іноземних мов системи професійно значущих якостей. Завданням другого та третього концентру (дисципліни психолого-педагогічного напрямку) є підготовка студентів, яка спрямовується на формування в них певних психолого-педагогічних умінь, що необхідні для врахування індивідуально-психологічних, вікових та інших особливостей учнів, а також для здійснення виховної й організаційної роботи. Четвертий концентр (дисципліни методичного напрямку) спрямований на здобуття студентами знань та умінь з методики викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі, які дають змогу застосувати на практиці раніше здобуті знання з інших циклів дисциплін. П'ятий концентр (дисципліни лінгвістичного спрямування – як практичні, так і теоретичні) зосереджує увагу студентів на свідомому використанні

знань, вмінь та навичок з іноземної мови під час заняття, що, у свою чергу, забезпечує професійну спрямованість викладання вказаних дисциплін.

Якість підготовки майбутніх викладачів іноземних мов, на нашу думку, залежить від таких факторів, як:

- потенційні можливості студентів;
- рівень мотивації та професійного інтересу студентів до педагогічної діяльності;
- активність студентів при оволодінні педагогічною професією;
- рівень поєднання професійної підготовки та освітньо-виховного процесу;
- відповідність навчальних планів та програм сучасним вимогам;
- стан контролю за якістю підготовки випускників (періодичність, форми);
- рівень педагогічної майстерності викладачів.

Специфіка підготовки майбутнього викладача до педагогічної діяльності полягає в тому, що студент одразу після закінчення ВНЗ стає самостійним організатором навчально-виховного процесу і, таким чином, має виконувати всі професійні функції викладача. Тому знання, вміння, навички мають відповідати рівню знань, вмінь та навичок викладача, тобто забезпечувати якісну підготовку майбутніх педагогів.

Важливо, щоб наведені фактори враховувалися при плануванні та організації навчально-виховного процесу й складанні навчальних програм ВНЗ. Необхідно за допомогою різноманітних форм роботи допомогти майбутнім викладачам адаптуватися до професійної діяльності, підвищити методичну грамотність, оволодіти сучасними знаннями з предмета, педагогіки, психології та теорії й методики викладання іноземних мов у ВНЗ, сформувати професійно-педагогічні якості. Оскільки відомо, що якості особистості формуються тільки у відповідній педагогічній та предметній діяльності, вважаємо доречним з метою підвищення якості підготовки майбутніх викладачів іноземних мов вжити таких заходів:

- покращити професійно-педагогічну спрямованість навчально-виховного процесу;
- покращити якісний склад студентів (професійний відбір при вступі на педагогічну спеціальність);
- створити “школу молодого викладача”, де братимуть участь досвідчені провідні викладачі іноземних мов та дисциплін педагогічного циклу, молоді викладачі, магістранти;
- проводити зустрічі з майстрами педагогічної діяльності на професійно-педагогічну проблематику (проводити практикуми з моделювання занять та самоаналізу педагогічної діяльності, розглядати питання психолого-педагогічної підготовки майбутніх викладачів іноземних мов, дискусії, зустрічі з викладачами-новаторами, ділові ігри, відвідування та аналіз відкритих заходів з дисципліни, інформування викладачів щодо новітніх досягнень у галузі педагогіки, психології, викладання іноземних мов, науки, техніки, мистецтва, консультування щодо роботи з документацією, проведення перших занять);
- залучати майбутніх викладачів до роботи в предметних методичних лабораторіях, що дає можливість відвідувати заняття досвідчених викладачів іноземних мов, ділитися думками, новаціями. Це, у свою чергу, позитивно впливає на старших викладачів, оскільки магістри критично оцінюють результа-

ти їх діяльності, вносять нові знання, технології, методи. До речі, робота в таких лабораторіях вимагає від майбутнього викладача творчої ініціативи, самостійності в прийнятті рішень, ґрунтовного знання та розуміння навчального матеріалу;

- складати портфоліо;
- підвищити рівень психолого-педагогічної та методичної компетентності викладачів іноземних мов ВНЗ.

На нашу думку, реалізація вказаних заходів сприятиме підвищенню якості професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів іноземних мов ВНЗ. Наведені заходи цілеспрямовано сприяють розвитку колективної роботи молодих і досвідчених педагогів, прискоренню адаптації до педагогічної професії, формуванню самоорганізації, рефлексії та позитивних мотивів самоосвіти, що надає впевненості майбутнім викладачам іноземних мов у власних професійних можливостях. Результативність досягається комплексним підходом, оптимальним підбором нетрадиційних активних форм та методів роботи з майбутніми викладачами, структури навчання, наставництвом, наслідуванням передового досвіду колег, ініціативою та творчим підходом до організації самоосвіти майбутніх педагогів.

На сьогодні в практиці ВНЗ поряд з традиційними формами та методами навчання значного поширення набувають так звані нетрадиційні активні методи роботи зі студентами: методи програмного, проблемного й інтерактивного (комунікативного) навчання; тьюторство (аналіз педагогічних ситуацій, дискусія); методика педагогічної студії, що базується на трьох методах: ілюстративний, метод “повсякденної аналогії”, вправи; вирішення проблемних педагогічних завдань; рольові, ділові та навчально-педагогічні ігри; аналіз конкретних ситуацій, активне програмове навчання, ігрове проектування (В.М. Гриньова, В.І. Лозова, Н.В. Немеш, П.М. Щербань) тощо.

Використання форм і методів активного навчання додають традиційній системі освіти оригінальності, а їх широке впровадження в навчально-виховний процес дає підстави стверджувати, що на сьогодні в практиці вищої школи ці методи роботи є провідними шляхами розвитку системи психолого-педагогічної підготовки майбутніх викладачів. Вказані форми та методи навчання активізують мислення; забезпечують самостійне творче вироблення рішень, реалізацію основних принципів успішної взаємодії педагога і студента; формування навчальної мотивації, а саме:

- діалогізації (превалюють діалогічні форми взаємодії, педагогічне співробітництво);
- проблематизації (системне створення проблемних ситуацій, умов для самостійного визначення та постановки пізнавальних завдань студентами);
- персоналізації (приділення уваги особистісному спілкуванню, створення сприятливих умов для партнерства);
- індивідуалізації й диференціації (врахування індивідуальних особливостей та інтересів студентів, сприяння їх особистісному розвитку) (З.І. Слєпкань).

На нашу думку, реалізації поставлених завдань наведених концентрів сприяє інтеграція спеціальних та гуманітарних дисциплін на факультеті іноземних мов. Взаємозв'язок і взаємовплив дисциплін професійного та гуманітарного спрямування залежать від:

- мети встановлення зв'язків;
- основних принципів добору предметів;

- характерних особливостей кожної дисципліни;
- прийомів та методів інтеграції;
- рівня підготовки викладачів певних дисциплін.

Зміст курсу “Педагогіка” містить спільні теми з курсом “Практика першої іноземної мови”, такі як: “Професійні якості викладача”, “Система освіти Великобританії та Америки”, “Видатні педагоги: вчення, педагогічний досвід”, “Модель сучасної школи”, “Форми контролю знань” та ін. Вважаємо доречним організувати практичні заняття з педагогічних проблем іноземною мовою, що передбачає комунікативний процес іноземною мовою, впровадження рольових ігор, дискусій, пошук інформації, перегляд відеоматеріалів іноземною мовою. У свою чергу, наведені форми роботи сприятимуть розвитку професійно-педагогічної обізнаності, формуванню рефлексії, контактності, виразності й чіткості мови, самоорганізації, самоосвіти, підвищення рівня мотивації та професійного інтересу до вивчення іноземної мови крізь призму педагогічних дисциплін, тобто інтеграції мовних та гуманітарних предметів. Важливою вимогою до викладача педагогічних дисциплін є володіння іноземною мовою, оскільки це забезпечує інтеграцію змістовного та процесуального компонентів, дає змогу проводити заняття іноземною мовою, ознайомлювати студентів з автентичними матеріалами з предмета.

Як вказує О.А. Абдуліна, зміст педагогічної підготовки студентів являє собою взаємозв’язок між головним компонентом (ядром), професійним та індивідуальним. Тобто перший компонент (ядро) передбачає здобуття фундаментальних знань з педагогіки в процесі вивчення нормативних, обов’язкових дисциплін, оскільки засвоєння системи педагогічних знань є підґрунтям успішної педагогічної діяльності. Структурними компонентами цього ядра є знання про закономірності, принципи й методи виховання та освіти, про шляхи наукової організації навчально-виховного процесу тощо. Другий компонент – дисципліни спеціальності на вибір. Третій компонент – самостійна робота студентів, спрямована на розвиток індивідуальних здібностей, індивідуального стилю діяльності [1, с. 28].

Наприклад, як показує досвід у сфері освіти Сполучених Штатів Америки, характерною особливістю загальної педагогічної підготовки викладачів є те, що в зміст педагогічної підготовки входить досить велика кількість дисциплін (100–299 курсів на вибір), більшість з яких припадає на практикуми та практичні семінари, при досить невеликій кількості теоретичних курсів. Велика увага приділяється також педагогічній практиці студентів, яка займає 30% загального навчального часу (Стенфордський університет) [1, с. 34]. Отже, в разі дотримання загальнометодологічного принципу цілісності та системності наведені три компоненти будуть гармонійно поєднані в систему, крім того, різноманіття педагогічних дисциплін за фахом приведе до багатопредметності, тобто вироблення практичних навичок у багатьох сферах, відповідно, педагогічний процес буде досить ефективним, що дасть змогу підготувати висококваліфікованих викладачів іноземних мов.

Висновки. Таким чином, майбутні викладачі іноземних мов отримують недостатню педагогічну підготовку, а за такої умови вони у своїй викладацькій практиці спираються чи то на власну інтуїцію викладання цієї дисципліни, чи то запозичують практику у своїх колег (яка не завжди критично осмислена). Оскільки відомо, що професійно-педагогічні якості становлять когнітивну основу

діяльності викладача іноземних мов, то, на нашу думку, для досягнення високого рівня професійно-педагогічної підготовки викладачів іноземних мов необхідно вносити зміни безпосередньо в навчальні плани спеціальності, тобто збільшити кількість дисциплін педагогічного циклу. Під час педагогічної практики доречно впроваджувати в підготовку майбутніх викладачів метод наставництва (менторство), який не є формою контролю за професійною діяльністю майбутнього викладача, а являє собою навчання шляхом консультування.

Література

1. Абдулліна О.А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования для пед. спец. высш. учеб. заведений / О.А. Абдулліна. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Просвещение, 1990. – 141 с.
2. Бігич О.Б. Професійна підготовка майбутніх вчителів. Удосконалення професійних умінь майбутніх учителів англійської мови в курсі професійно-вибіркової дисципліни “Методика навчання англійської мови в початковій школі” / О.Б. Бігич // Іноземні мови. – 1998. – № 4. – С. 52–54.
3. Освітньо-кваліфікаційна характеристика підготовки бакалавра, спеціаліста, магістра : ухвалено вченою радою КПУ від 31.03.2006 р., протокол № 8.
4. Освітньо-професійна програма підготовки магістра філології : ухвалено вченою радою Гуманітарного університету “ЗІДМУ” 31.03.2004 р., протокол № 8.
5. Розенбаум Е.М. О профессиональной подготовке учителя в университете / Е.М. Розенбаум, А.Е. Самойлов // Иностранные языки в высшей школе. – 1991. – Вып. 23. – С. 72–80.

КУШНІРИК Н.Я.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ В ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ

Останнім часом на державному й міжнародному рівнях відбувається зміцнення статусу дитинства в суспільстві, про що свідчить поява міжнародних документів про охорону дитинства, підвищення уваги до дитячої соціалізації, дитячої творчості. Визначення конкретних умов і завдань виховання, моделювання виховного простору з метою забезпечення самовизначення особистості, духовного становлення дітей, підготовка їх до самостійного життя, взаємодія сім'ї й суспільних інститутів – це головні питання сучасної міжнародної та державної політики. Основні її положення викладено в Конвенції ООН про права дитини, Національній програмі “Діти України”, Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Законах України “Про освіту”, “Про дошкільну освіту”, “Про соціальну роботу з дітьми та молоддю”, “Про охорону дитинства”.

Одним з основних напрямів базового компонента дошкільної освіти та державного стандарту середньої загальноосвітньої школи є спрямованість на реалізацію принципу дитиноцентризму, забезпечення її життєдіяльності як важливої складової повноцінного розвитку особистості.

Соціалізація особистості як актуальна наукова проблема, об'єкт міждисциплінарного наукового вивчення перебуває сьогодні в центрі уваги дослідників різних наук. Проблеми соціалізації особистості розглядалися з філософських, соціологічних, психологічних, культурологічних, педагогічних пропозицій. Серед учених, які суттєво вплинули на дослідження проблеми соціалізації, слід назвати Г. Гіддіна, Е. Дюркгейма, Е. Еріксона, Ч. Кулі, Г. Лебона, Дж. Міда, М. Моса, З. Фрейда та ін. Загальній соціалізаційній проблематиці присвятили свої праці Г. Андреєва, Б. Вульфова, О. Глузман, М. Євтух, В. Зеньковський, М. Лукашевич, Р. Овчарова, В. Поліщук, С. Русова, В. Сухомлинський, В. Семенов, О. Сухомлинська та ін.